

Lalka Bolesława Prusa

Geneza i problematyka powieści

Pomysł na *Lalkę*

Posłuchaj piosenki Jacka
Kaczmarskiego
Lalka, czyli polski pozytywizm

<https://www.youtube.com/watch?v=wHXB5y349pQ>

*Na jakie problemy poruszone w powieści
zwraca uwagę Kaczmarski?*

- **9 lutego 1887** w 30 numerze warszawskiego dziennika "Gazeta Polska" ukazała się informacja o odbytym w Bernie procesie młodej kobiety, która została oskarżona o kradzież lalki. Została ona uniewinniona, ponieważ sprzedawca zeznał, że zabawka jednak była zakupiona u niego. O tym sprawozdaniu prasowym Prus napisał kilka zdań w XX arkuszu swoich *Notatek o kompozycji*.
- Scenę o podobnej tematyce wprowadził później także do powieści (tom II, rozdział VIII). Z wypowiedzi samego pisarza wynika, iż proces ten miał decydujące znaczenie w skryształowaniu się pomysłu na powstanie *Lalki*. Z tego też wydarzenia narodził się tytuł utworu.
- Wyjaśnił to Prus w liście z 8 lutego 1887 do Władysława Korotyńskiego:
W powieści "Lalka" znajduje się rozdział poświęcony procesowi o kradzież lalki, rzeczywistej lalki dziecinnej. Otóż taki proces miał miejsce w Wiedniu. A ponieważ fakt ten wywołał w moim umyśle skryształowanie się, sklejenie się całej powieści, więc przez wdzięczność użyłem wyrazu Lalka za tytuł. Powieść, o której mówię, powinna mieć tytuł: «Trzy pokolenia». Może nawet byłaby lepiej rozumiana z takim nazwiskiem.
- W sierpniu i na początku września tego samego roku Prus intensywnie pracował nad *Lalką*. Zbierał także informacje niezbędne do jej powstania.

Bolesław Prus – Aleksander Głowacki (1847 – 1912)

„Lalka” - druk w warszawskim *Kurierze Codziennym* 29.09.1887- 24.05.1889 r.,
książka 1890 r.

- Powieść wielowątkowa o skomplikowanej strukturze tematycznej i narracyjnej.
- Panoramiczny ogląd społeczeństwa polskiego w końcu lat 70-tych XIX wieku.
- Szeroka wiedza nt. procesów społecznych i obyczajowych (kształtowanie polskiego mieszczaństwa, program pierwszych socjalistów, nowe stosunki gospodarcze z Rosją).
- Wierny, lecz niepełny obraz powojennej Warszawy (brak Rosjan).

- Różne środowiska społeczne (od arystokracji po biedotę).
- *Mechanizm społecznego działania utożsamiany z obiegiem i wymianą informacji (plotki, niedomówienia, posądzenia, domysły).*
- *Trudności czytelnicze - fakty podlegają różnym interpretacjom, często sprzecznym, brak konkluzji, niepokój wynikający z nierozstrzygniętych opinii, w toku narracji – epizody i historie burzące stereotypy na temat epoki.*

- *Kompozycja otwarta – zagadka: Wokulski wyjechał do Paryża, popełnił samobójstwo, rozpoczął nowe życie pod przybranym nazwiskiem?*

Lalka to powieść o ...

- Sam Prus widział swoje dzieło jako przede wszystkim **powieść o trzech pokoleniach idealistów**. Pisał, iż chciał „przedstawić naszych polskich idealistów na tle społecznego rozkładu”..
- Pisząc *Lalkę* Prus sympatyzował z teorią amerykańskiego historyka Johna Williama Drapera, który był zdania, że wywodzący się ze średniowiecza system arystokratyczny odegrał bardzo negatywną rolę w rozwoju społecznym Europy.
- Był także Prus zwolennikiem popularnego w drugiej połowie XIX wieku determinizmu środowiskowego i ekonomicznego, a więc przekonania, że jednostka jest w znacznej mierze zdeterminowana przez czynniki zewnętrzne, które ją kształtują, pomniejszając znaczenie wolnej woli i samodzielnej decyzyjności.
- Właśnie **problem wolności człowieka uwięzionego w sieci licznych uwarunkowań** - narodowych, społecznych, ekonomicznych, kulturowych, czy wręcz biologicznych jest chyba najciekawszym zagadnieniem, jakie stawia przed czytelnikiem *Lalka*.

Lalka to powieść o ...

- o miłości
- o przyjaźni
- o samotności człowieka wśród ludzi (Wokulski)
- o topografii Warszawy i Paryża
- o życiu społeczeństwa polskiego w II połowie XIX wieku
- o codzienności warszawiaków
- o życiu sfer wyższych
- o historii kupca, który był romantykiem i pozytywistą w jednej osobie
- o biznesie i karierze
- o pieniądzach - o tym, jak zrobić wielkie pieniądze
- o bogactwie i nędzy
- o handlu w niemieckim wydaniu
- o Żydach
- o spółkach handlowych
- o ideałach i kompromisach
- o idealistach i marzeniach
- o sprawach narodowych,
- o czekaniu na Napoleona
- o polityce
- o tym, jak czytano poezję Mickiewicza
- o tym, jak mówiono i pisano o sprawie narodowej w warunkach niedoli
- o wielkich stolicach
- o marzeniach o maszynach latających
- inne...

Świat, w którym żyje Wokulski

<https://metro.tv/korki-tv-j-polski-epoka-w-ktorej-zyl-stanislaw-wokulski,1933254,v.html>

Warszawa, w której mieszka Wokulski

https://www.youtube.com/watch?v=zkoDv-zdt_o&feature=emb_title

https://www.youtube.com/watch?v=ABgLR_Owa2CM&feature=emb_logo

https://www.youtube.com/watch?v=Vyg-5S2at9s&feature=emb_logo

Warszawa, w której mieszka Wokulski

- Już pierwsze zdanie *Lalki* osadza powieść w konkretnym czasie i miejscu:
W początkach roku 1878, kiedy świat polityczny zajmował się pokojem san-stefańskim, wyborem nowego papieża albo szansami europejskiej wojny, warszawscy kupcy tudzież inteligencja pewnej okolicy Krakowskiego Przedmieścia niemniej gorąco interesowała się przyszłością galanteryjnego sklepu pod firmą J. Mincel i S. Wokulski.
- Warszawę oglądamy oczami bohaterów: Stanisława Wokulskiego – tę współczesną i Ignacego Rzeckiego – współczesną, ale i tę „przeszłą”, bowiem „Pamiętnik starego subiekta” nadaje powieści drugą, sięgającą w przeszłość perspektywę czasową. Główną ulicą Warszawy jest w utworze Krakowskie Przedmieście; tam mieszkają Wokulski i Rzecki, tam też znajduje się sklep Wokulskiego. Dzięki „Pamiętnikowi starego subiekta” widzimy Stare Miasto, dzielnicę dzieciństwa pana Ignacego. Tam, na Podwalu, mieścił się sklep starego Mincla i tam, w winiarni Hopfera, pracował młody Stach.
- Spacerując śladami Wokulskiego oglądamy Łazienki, Aleje Ujazdowskie, Ogród Botaniczny, Teatr Wielki, Pole Mokotowskie (miejsce ówczesnych wyścigów konnych), warszawskie kościoły, kamienice, wreszcie skłaniające do gorzkich refleksji Powiśle – dzielnicę biedoty i brzydoty.

Warszawa w końcu XIX wieku była miastem silnie rozwijającym się. Powstawały nowe fabryki, linie kolejowe, oświetlenie gazowe ulic, linie telefoniczne, wodociągi i kanalizacja. Miasto tętniło życiem. Bolesław Prus obserwował zmiany, jakie niosły ze sobą początki kapitalizmu. Reorganizacja klas społecznych - upadek szlachty i arystokracji i rosnący wpływ mieszczaństwa i klasy robotniczej. Po powstaniu styczniowym znacznie wzrosły tendencje rusyfikacyjne - język rosyjski dominował w przestrzeni publicznej, był językiem wykładowym w szkołach średnich, był widoczny nawet na szyldach sklepów. Nie było to jednak przeszkodą w rozwoju gospodarczym miasta. Pod koniec XIX w. znajdowało się tu ponad 450 fabryk zatrudniających ok. 30 tys. robotników. Prus zaprezentował w *Lalce* Warszawę końca XIX wieku niemal z fotograficzną dokładnością. Nawet teraz możemy odnaleźć wiele miejsc, w których rozgrywa się akcja powieści.

CZAS

- czas akcji toczącej się aktualnie w powieści przypada na początek 1878 roku, a dokładniej akcja trwa od marca 1878 roku do października 1879 (niecałe dwa lata)
- ukazany został również czas akcji uprzedniej (dawnej) – są to wydarzenia, do których wraca we wspomnieniach Ignacy Rzecki (od ok. 1840 r. do początków 1878 r.)

MIEJSCE

- zasadnicza akcja rozgrywa się w Warszawie, do dziś można odnaleźć konkretne adresy, pod którymi mieszkali bohaterowie powieści Prusa
- w utworze mowa jest też o wielu miejscach stolicy, np.: Łazienkach, Powiślu, ulicach: Miodowej, Krakowskim Przedmieściu i wielu innych
- Wokulski poza tym podróżował nie raz, ale Prus tylko dwukrotnie pokazuje nam go w innych, niż warszawskie, realiach: raz w Zasławiu, w majątku prezesowej Zasławskiej, i raz w Paryżu, kiedy to Wokulski spotyka się z profesorem Geistem.

